

הומור בספרות בלשית: סיפורה של "חופרת"

אילנה שילה¹

תקציר

האם ניתן לדבר בכפיפה אחת על הומור ועל ספרות בלשית? לכאורה קיימת ביניהם סתירה שלא ניתן לישבה. הומור חושף היבטי קיום המעוררים עליצות או גיחוך, ואילו ספרות בלשית עוסקת בהיבטי קיום המעוררים פלצות. סיפור הומוריסטי מעורר הקלה, ואילו סיפור פשע מעורר מועקה. עם זאת, התבוננות מעמיקה יותר בהומור ובספרות בלשית מגלה קווי ממשק ביניהם. התבנית הנרטיבית של קומדיה מהדהדת את מבנה העלילה של סיפור בלשי קלאסי. חוקר הספרות נורת'רופ פריי (Frye) אף מסווג את הסוגה הבלשית כולה כסוגה קומית. הקומדיה עוסקת בהשבת ההרמוניה החברתית, הגדרה שגם סוגת הבלש עונה עליה. הגיבור הקומי גובר על המכשולים הניצבים בדרכו ומוצא את מקומו בחברה. הבלש מביא ללכידת הפושעים ומשיב את הסדר החברתי על כנו. תבנית היסוד איננה המכנה המשותף היחיד בין קומדיה לבין סיפור בלשי. המאפיין המרכזי של קומדיה הוא הומור ואחד המאפיינים המרכזיים של הומור הוא אי-הלימה. מצב אבסורדי שאינו הולם את הציפיות ואת התבניות המנטליות שלנו נראה לנו מגוחך, והצחוק פורץ לעיתים קרובות מהפצעה פתאומית של הבלתי צפוי. מצב של אי-הלימה הוא גם אחד המאפיינים המרכזיים של הסיפור הבלשי. הוא מתבטא בפער בין הצפייה שלנו מכישורי המשטרה לבין התנהלותה המגושמת ובין חובבנות המשטרה לתהליך ההיסק המבריק של הבלש הפרטי. כך גם אנו מצפים שהחשוד המיידי יסתבר כפושע, אולם הפושע הוא תמיד הדמות שבה איננו חושדים. המודעות לאבסורד ולאי-הלימה דורשת כישורים קוגניטיביים, והומור, כמו גם הסיפור הבלשי, פונה לאינטלקט, לשכל ולא לרגש. כפי שמנסח זאת הנרי ברגסון בחיבורו האיקוני על הצחוק: "הממד הקומי זקוק [...]. למעין אלחוש רגעי של הלב. הוא פונה לשכל הטהור." זוהי הבחנה התקפה גם לסיפור הבלשי הקלאסי, שחוגג את ניצחון ההיגיון מתוך האמונה שבהינתן מספיק זמן, המחשבה מסוגלת לפתור הכול. בעולם האמיתי הפשע אינו נושא להומור, אולם בעולמות הבדיון הממד הקומי פולש לעיתים קרובות לעלילות חקירה בלשית של פשעים. המאמר הנוכחי דן בקווי הממשק בין הומור לספרות בלשית ובוחן את התמזגותם ברומן הבלשי הפרוע מאת יונתן שגיב: *אין סודות בחברה*.

מילות מפתח: תבנית נרטיבית, קומדיה, אבסורד, אי-הלימה, פנייה לאינטלקט

¹ ד"ר אילנה שילה, היחידה לאנגלית, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים רמת גן Ilana.shiloh@gmail.com